

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

Номінація «Розробка уроку української літератури для 5—9 класів НУШ»

Вікторія Майорчикова,

учитель-методист української мови та літератури
вищої кваліфікаційної категорії
Мар'їнського ЗЗСО І—III ступенів №2
Мар'їнської міської військово-цивільної адміністрації
Покровського району Донецької області

«Моя душа ніколи не забуде того дарунку, що весна дала»

Урок за поезією Лесі Українки «Давня казка» (8 клас)

УДК 373.5.016:821.09.161.2+18/19*(092)УКРАЇНКА
<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.6.351360>

Тема. Леся Українка. Мужність і сила духу поетеси. Мотиви весни й оптимізму в поезії «Давня весна».

Мета: ознайомити учнів із життєвим і творчим шляхом Лесі Українки, розкрити велич її сили духу, стійкості, наполегливості; розвивати в учнів навички засвоєння знань через візуальне сприйняття тематичного матеріалу на основі ІКТ, під час роботи з інтерактивними матеріалами; розвивати творчі здібності, критичне мислення, уміння аргументувати свої думки; формувати компетентного читача через творче читання й ідейно-художній аналіз поезії; розширити можливість застосування мультимедіа (графіка, відео, анімація) та наочних посібників в організації самостійної роботи учнів; виховувати шанобливе ставлення до творчості Лесі Українки, любов до художнього слова, прагнення до самовдосконалення, цілеспрямованість, берегти своє здоров'я.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань та формування вмінь і навичок.

Форма уроку: урок-вдосконалення.

Наочність: підручник, ІКТ, портрет Лесі Українки, відео про життя і творчість письменниці, вставка її творів, ілюстрацій, хмаринка слів, QR-код вебквесту.

© Вікторія Майорчикова, 2025

Методи та прийоми: слово вчителя, робота з підручником, бліц-опитування, акровірш, хвилинка-цікавинка, вебквест, читання «зблизька», читання вірша учнями «ланцюжком», мікрофон, незакінчене речення, сенкан, гронування, хмара слів, робота в зошиті, на онлайн-дошці, опитування, перегляд відео.

Форми роботи: колективна, індивідуальна, робота в парах.

Перебіг уроку

І. Організаційний момент. Емоційне налаштування.

Учитель. Добрий день, діти. Зараз урок української літератури. Підготуйте все необхідне для уроку. Який у вас настрій? Виберіть зображення, яке відображає ваш настрій. Поясніть свій вибір. Сподіваюсь, що ваш настрій покращиться в кінці уроку.

1

2

3

II. Мотивація навчальної діяльності школярів.

- Прочитайте ці рядки з поезії і скажіть, якою була людина, що їх написала? Опишіть її. Хто автор цих рядків?

Так, я буду крізь сльози сміятись,
Серед лиха співати пісні,
Без надії таки сподіватись,
Буду жити! Геть думи сумні!

- Розгляньте хмарку слів і скажіть, про кого ми сьогодні будемо говорити? Про які факти із життя і творчості цієї письменниці ви хотіли б більше дізнатись?

- Прочитайте акровірш, визначте за першими літерами рядків, про кого сьогодні говоритимемо. Запишіть в зошити відповідь.

Леся Українка — найславніша,
Енергійна, бойова вона.
Сила духу в жінки найсильніша,
Як і рідна матінка-земля.
Українкою вона зоветься,
Крицею твердого слова і весни.
Радісно в душі моїй озветься,
Актуальність її пісні і струни.
Їй послано талант і сила духу,
Народові служити все життя.
Казати правду і відверту тугу
На користь людського життя.

Вікторія Майорчикова

Учитель. Скільки талановитих людей дала світу щедра українська земля! Серед них — поетеса широкого творчого діапазону, дивовижна, геніальна й неповторна Леся Українка. «Якби ти знав, як многу важить слово ...» Ці рядки Івана Франка спадають

мені на думку, коли прагну досягнути геніальну творчість Лесі Українки, ясність її розуму, чутливість серця, бездонну гаму почуттів, виражених у поетичному слові. Вона найславніша, бо завжди жива і промовляє до нас, і на її голос озивається наша душа й серце. Леся Українка — постать виняткова, незвичайна, геніальна, з тонкою і широкою душею, чарівна, благородна, неповторна, мужня, стійка, чуттєва, загартована життям. У звичайному житті вона — слабосила дівчина. У літературі — титан духу, «дочка Прометея».

III. Оголошення теми і мети уроку.

Актуалізація опорних знань учнів.

Учитель. Хто ж вона, Лариса Петрівна Косач, знана у всьому світі як Леся Українка? Чому всіх і досі хвилює її творчість і є актуальною в наші дні? Де черпала сили ця хвороблива, слабка фізично й незламна духом жінка? Яким було її життя? Що дарує нам весна і як цю пору року описує Леся Українка? Саме про це ми й говоритимемо на нашому уроці. Сьогодні ми будемо вивчати творчість видатної мисткині, опрацюємо поезію «Давня весна», з'ясуємо її мотиви та зв'язок із життєписом письменниці.

Визначення теми й мети уроку, запис до зошитів.

IV. Сприйняття й засвоєння учнями навчального матеріалу.

Візуальне сприйняття нового матеріалу.

- Перегляньте уважно відео, запам'ятовуючи основні відомості з життя і творчості Лесі Українки.

Перегляд відеоматеріалу про життєвий і творчий шлях поетеси за покликанням або QR-кодом:

<https://www.youtube.com/watch?v=v6mrp1jrGqY>

Бліц-опитування.

- Яке справжнє ім'я Лесі Українки?
- Що нового ви дізнались про Лесю Українку?
- Що вам відомо про її родину?
- Який вплив мала родина на Лесю Українку?
- Коли відбувся дебют Лесі Українки як поетеси?
- Як називалася перша опублікована збірка?
- Чим іще займалась Леся Українка, крім літературної діяльності?
- Чи хотіли б ви зустрітись з поетесою? Про що б ви говорили? Опишіть таку зустріч або намаляйте її.
- Які її твори пам'ятаєте із попередніх класів? («Мрії», «Тиша морська», «Як дитиною, була-ло...»).

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

Виставка книжок.

— Який життєвий подвиг здійснила Леся Українка?
Аргументуйте свою відповідь.

Рольова гра «Хто вам сказав, що я слабка?» (випереджувальне завдання)

З'являється ведучий, Іван Франко й Леся Українка.

Іван Франко зачитує учням уривок зі своєї статті про Лесю Українку: «Від часу Шевченкового «Поховайте та вставайте, кайдани порвіте» Україна не чула такого сильного, гарячого та поетичного слова, як із уст сеї слабосилої, хворої дівчини». І ще: «Її поезія — то огнисте оскарження того гніту сваволі, під яким стогне Україна».

Леся Українка.

Хто вам сказав, що я слабка,

Що я корюся долі?

Хіба тремтить моя рука?

Чи пісня й думка кволі?

Ведучий. Леся Українка цілком і повністю усвідомлювала високу місію митця — давати надію зневіреним, підтримувати в них силу духу, кликати до гідної людини життя.

Леся Українка. Народилась я в сім'ї відомої української письменниці Олени Пчілки та юриста Петра Антоновича Косача, який приділяв багато уваги моїй освіті. А Квітка — це прізвище мого чоловіка — відомого музикознавця-фольклориста Климента Квітки. Коли мені було тринадцять років, я написала вірш «Конвалія», бо люблю природу, ціную людяність, засуджую байдужість і нешанобливе ставлення панів до простих людей. Серед близького мого оточення були відомі діячі культури: Михайло Драгоманов, Михайло Старицький, Михайло Віталійович Лисенко, дружина якого навчала мене гри на фортепіано, згодом я навчалася вдома з братом Михайлом. Разом із ним ми брали участь у літературних вечорах, а ще їздили з мамою збирати обрядові пісні. Пригадую, що в чотири роки я вже добре читала, а у вісім років написала свій перший вірш «Надія». Я знаю більше десяти мов.

Ведучий. Леся Українка найславніша, бо завжди жива і промовляє до нас, і на її голос озивається наша душа і серце.

(Матеріал розміщено за посиланням: https://ukrtmovanm.blogspot.com/p/blog-page_2.html)

Учитель. Сама поетеса говорила:

Хто вам сказав, що я слабка,

Що я корюся долі?

Хіба тремтить моя рука?

Чи пісня й думка кволі?

Робота за підручником.

Учитель. Сьогодні про життєвий Лесі Українки пам'ятають не лише в Україні, а й далеко за її межами. Є багато музеїв, споруджено пам'ятники, які нагадують нам про силу волі й прагнення до боротьби великої доньки України.

Прочитайте статтю про Лесю Українки, помічаючи в статті відповіді на запитання:

— До чого Леся виявила схильність у 9 років? (До музики).

— Що трапилось з Лесею в 11 років? (Захворіла на туберкульоз лівої руки).

— До чого призвело це захворювання? (Не змогла грати на фортепіано).

— Ще яким видом мистецтва захоплювалась Леся? (Малюванням).

— Що вона малювала? (Писанки).

— Що з 9 років вона ще вміла робити? (Вишивала, виготовляла мережки).

— Яку книжку написала Леся Українка для своєї молодшої сестри у 19 років? («Стародавня історія східних народів», яку в 1918-му році було видано як підручник для національної школи).

— Як називається перший художній вірш Лесі Українки? («Надія»).

Робота над поезією «Давня весна».

Прослухайте пташиний спів за покликанням або QR-кодом:

<https://www.youtube.com/watch?v=814dDTWfX8E>

— Які виникли враження від почутого? Чи любите ви весну? Чому? Який у вас настрій навесні? Як впливає спів пташок на здоров'я людини? Яких пташок ви знаєте? Які емоції? Які спогади? Як треба ставитись до живої і неживої природи в цілому? Чи існує проблема екології в суспільстві? Які шляхи вирішення можете запропонувати? Для чого потрібно людству берегти природу? Запишіть у зошити, які асоціації у вас виникають, коли ви чуєте слово весна у вигляді гронування:

Учитель. Весна — найочікуваніша пора в житті людини. Вона асоціюється з молодістю, пробудженням сил, буянням енергії. Що ж означає весна для Лесі Українки? Про це довідаємося, подивившись кліп на вірш «Давня весна» Лесі Українки за покликанням або QR-кодом:

<https://www.youtube.com/watch?v=4-CUUmCjy8o>

Аналіз поезії «Давня весна».

Приєм «Читання «зблизька».

Учитель. Образ весни у творчості Лесі Українки особливий, і ця пора є однією із її найулюбленіших, адже надавала їй нових сил при її невиліковній хворобі. Поезія Лесі Українки «Давня весна» датується 1894 роком.

Прочитавши текст вірша, з'ясуємо, які настрої їй притаманні, який мотив. Чи помітна постать самої поетеси? Якою постає Леся Українка перед нами? Про що в основному ця поезія? Чим ця поезія цікава для читачів?

Виразне читання поезії вчителем.

Учитель. Що є мотивом цієї поезії? Запам'ятайте, що мотив (фр. *motif*, від лат. *moveo* — рухаю) — тема ліричного твору, це повторюваний комплекс почуттів та ідей. Прочитайте поезію самостійно і визначте, про що говориться у вірші.

Перше читання учнями поезії з визначенням змісту і структури.

— Яка тема поезії? Про що дізнались? Хто головний герой? Скільки строф?

— Пронумерувавши строфи, йте «ланцюжком» по строфі, олівцем визначте незрозумілі слова і мотив цієї поезії, які художні засоби, образи, речення вживає Леся Українка і з якою метою.

Друге читання учнями поезії «ланцюжком» по строфі.

— Що протиставляється у вірші? (*Прихід пахучої, буйної весни і стан поетеси*). Який основний мотив цієї поезії? Який жанр? Якою постає весна у творі Лесі Українки? Як її описано? Прочитайте рядки, в яких весна описується як жива істота. Які є зорові образи? Який настрій у ліричної героїні на початку (*сумний*) і чому вона висловлює обурення весні? Які почуття викликає весна у ліричної героїні? З чим це пов'язано? Як змінюється настрій героїні? Що подарувала їй весна? Знайдіть рядки, в яких про це говориться. Назвіть слухові образи поезії. Чому ця весна особлива? Яка ідея поезії?

Третє читання. Робота в парах на онлайн-дошці зі спільним доступом.

— Ще раз прочитайте вибірково поезію й визначте риму, використання метафор, епітетів, порівнянь та інших поетичних прийомів, позначте нотатки про те, як ці елементи впливають на розкриття ідеї поезії.

Була весна весела, щедра, мила,
Промінням грала, сипала квітки,
Вона летіла хутко, мов стокрила,
За нею вслід співучії пташки!

Все ожило, усе загомоніло —
Зелений шум, весела луна!
Співало все, сміялось і бриніло,
А я лежала хвора й самотна.

Була весна весела, щедра, мила,
Промінням грала, сипала квітки,
Вона летіла хутко, мов стокрила,
За нею вслід співучії пташки!

Все ожило, усе загомоніло —
Зелений шум, весела луна!
Співало все, сміялось і бриніло,
А я лежала хвора й самотна.

Я думала: "Весна для всіх настала,
Дарунки всім несе вона, ясна,
Для мене тільки дару не придбала,
Мене забула радісна весна".

Ні, не забула! У вікно до мене
Заглянули від яблуні гілки,
Заміготіло листячко зелене,
Посипались білесенькі квітки.

Прилинув вітер, і в тісній хатині
Він про весняну волю заспівав,
А з ним прилинули і інші пташини,
І любий гай свій відгук з ним прислав.

Моя душа ніколи не забуде
Того дарунку, що весна дала;
Весни такої не було й не буде,
Як та була, що за вікном цвіла.

Який художній засіб вживає автор? З якою метою? Знайдіть цей художній засіб в інших рядках і виділіть зеленим кольором.

Який це образ: слуховий чи зоровий? З якою метою його вжито? Знайдіть зорові образи, виділіть їх червоним кольором.

Який художній засіб вживає автор? З якою метою? Як ви розумієте значення цього слова?

Який настрій відображено у цій строфі? Що відчуває героїня? Які слова допомагають передати внутрішній стан героїні? Знайдіть рядки, в яких передається настрій героїні. Обведіть їх дужкою

Який художній засіб вживає автор? З якою метою? Знайдіть цей художній засіб в інших рядках і виділіть жовтим кольором. Що означає гілка яблуні?

Який художній засіб вживає автор? З якою метою? Знайдіть цей художній засіб в інших рядках і виділіть рожевим кольором.

Який це образ: слуховий чи зоровий? З якою метою його вжито? Знайдіть слухові образи, виділіть їх

— Чому поезія має таку назву? Як би ви назвали цю поезію? Про що ви б ще написали, якби були автором? Як ви вважаєте, чому Леся Українка створила таку поезію? Напишіть свої враження від цієї поезії і свої побажання Лесі Українці.

V. Закріплення вивченого.

— Прочитайте вірш, передаючи голосом зміни настрою героїні.

— Доповніть вислови.

Ліричній героїні весна подарувала ..., і їй стало легше. Що ми можемо подарувати іншій людині, щоб полегшити страждання? (усмішку, свою увагу, просто вислухати, комплімент, добре слово, любов ...). Що потрібно, щоб була гармонія між людьми? Що впливає на стан здоров'я людини?

VI. Підсумок уроку.

Мікрофон.

Я дізнався / дізналася...

Я навчився / навчилася...

Я запам'ятав / запам'ятала ...

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

Мене вразило...

Незакінчене речення: Леся Українка (яка?) ...

Учитель. Чи змінився ваш настрій, чи залишилось ваше фото, що ви обрали на початку уроку, чи змінилось? Чому? Чи пов'язані фото з темою нашого уроку? Чи згодні ви з тим, що ми є діти природи і нам треба берегти її красу? Як це зробити? Чи впливає довколишнє середовище на здоров'я й емоційний стан людини? Чому?

Отже, необхідно берегти своє здоров'я і дбати про душевний спокій в єдності з природою, яку треба теж берегти. Дякую вам за відповіді.

VII. Оцінювання.

VIII. Домашнє завдання. Виконати одне із завдань на вибір.

1. Розповідати про Лесю Українку. Скласти алгоритм або комікс відповіді.
2. Прочитати (прослухати) оповідання «Квіти для жінки, яка «в серці має те, що не вмирає...» Автор: Вікторія Майорчикова за покликанням або QR-кодом:

<https://www.storyjumper.com/book/read/114927522/-----#>

3. Скласти вірш або есе на тему: «Леся Українка — сильна духом жінка».
4. Скласти сенкан про Лесю Українку.

Зразок відповіді:

Леся Українка.

Талановита, творча, геніальна, загартована (життям).

Творила, писала, малювала, любила.

Леся Українка — сильна духом жінка.

«Дочка Прометея».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко О.М. Українська література: підруч. для 8 кл. закл. загальн. середн. освіти. Київ: Грамота, 2021. 240 с.
2. Хворостянський І. Подолання освітніх втрат з української мови та літератури в 5-11 класах: методичні рекомендації, приклади уроків. Київ: Міжнародний фонд відродження КЛУБ НУШ, 2023. 57 с. URL : <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/Buklet-22Podolannya-osvitnih-vtrat22-2.pdf> (дата звернення : 14.04.2025).
3. Відео на вірш «Давня весна» Лесі Українки. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=4-CUUmCjy8o> (дата звернення : 11.04.2025).
4. Відео матеріалу про життєвий і творчий шлях Лесі Українки. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=v6mrp1jrGqY> (дата звернення : 11.04.2025).
5. Відео «Пташиний ранковий спів». URL : <https://www.youtube.com/watch?v=8l4dDTWfX8E> (дата звернення : 14.04.2025).
6. «Давня весна» аналіз (паспорт твору) — Леся Українка. URL : <https://dovidka.biz.ua/davnya-vesna-analiz> (дата звернення : 15.04.2025).

